

KULTŪRA

MENAS ✎ LITERATŪRA ✎ MOKSLAS

Klausimai likimo gelmėje

Praęsdamą praėjusios savaitės vedamojo temą („Dangiškosios buveinės“, 2016 04 16, „Kultūra“), vėl grįšiu prie nepamirštamojo Michailo Bulgakovo „Meistro ir Margaritos“. Šį kart – prie ironiškosios potėmės: poetui Ivanui Benamiui ir pirmininkui Michailui Berliozui besikalbant apie dvasines materijas, į jų pokalbį įsijungęs Volandas, lyg niekur nieko einantis pro šalį, su dideliu susidomėjimu klausia: jeigu Dievo nėra, tai kas gi valdo žmogaus likimą? Jis pats, – atšauna Berliozas. Volandas: o jeigu tas žmogus ryt ima ir serga sarkoma? Ir už pusmečio atsiduria pušinėj dėžėj?.. Ar jis pats suplanavo tokį savo likimą?. O gal kažkas kitas suplanavo?..

Kuo visa tai baigėsi, atidūs romano skaitytojai žino. Savaip juokingos tos scenos, susijusios su žmogaus likimo numatymu – kad ir vargšo Varjetė teatro bufetininko ar paties poeto Benamio. Tačiau ir šiurpios – liudijančios, kad juokai juokais, o žmogaus likimas kartais tikrai atrodo pakabintas ant plaukelio ir tada norom nenorom kyla klausimas – kas gi jį pakabino?..

Šiuolaikinis žmogus man neretai panašus į Mišą Berliozą – toks pat užtikrintas savo ateitimi, žinantis, kas bus, ką jis veiks ir kad gyvenimą ir likimą valdo jis pats. Ne veltui toks svarbus ateitį modeliuojantis žodis yra „pasitikėjimas“. Žinoma, pasitikėjimas savimi. Nors turėtume pasitikėti Tuo, kas iš tikrųjų valdo mūsų gyvenimą ir mūsų likimą, kas laiko mūsų gyvenimo plaukelį.

Bet mes pasitikime palankiomis aplinkybėmis, reitingais ir prognozėmis, faktais ir išvadomis. Žinoma, tai jokia blogybė. Pasitikėti faktais kur kas geriau, negu ezoterika, kuri šiandien stebėtinai lanksčiai prisitaikė prie vartotojiškų žmogaus poreikių ir suteikia jam apgaulingą dvasinio gyvenimo iliuziją, nereikalaujama nei mąstymo, nei pažiūrų nuoseklumo, užsispyrimo, pagaliau – ieškojimo kančios. Tačiau galbūt nereikėtų priimti fakto kaip baigtinio ir uždaro: juk faktas dažniausiai liudija mūsų kaip fizinių būtybių ribotumą, neatskleisdamas dvasinių galimybių.

Kodėl mums tokios svarbios vizijos ir sapnai?.. Kodėl jie kartais svarbesni negu faktai ir išvados?.. Galbūt todėl, kad liudija, jog mes nesame tik fizinio pasaulio dalis, kad mūsų galimybės neapsiriboja tik laimėjimais ir rezultatais konkrečiose visuomeninio ir socialinio gyvenimo srityse. Galbūt todėl, kad savo gelmėje pateikia atsakymus į tuos klausimus, kurie kamuoja mus visą gyvenimą – kas aš toks, kodėl aš esu, kodėl esu čia ir kokia mano gyvenimo prasmė?..

Į šiuos klausimus mūsų kasdieninis gyvenimas ne visada gali atsakyti – žinoma, mūsų konkretūs darbai ir veikla, mūsų bendravimas ir susitikimai lemia didelę gyvenimiškosios prasmės dalį. Tačiau gilioji esmė lieka ten. Vizijose, svajonėse, sapnuose. Nematomoje visatos medžiagoje. Ilgesyje, kuris niekada neišblėsta, kokių laimėjimų jūs bebūtumėt pasiekę, troškulyje, kuris niekada nepasotinamas.

Renata Šerelytė

Romualdo Rakausko nuotr.

Vėjais atsiduso
Bust gamta: supūtę
Atdūsiai jos mūsų
Žemėje žibutę.

Grįžta, ką grąžinti
Gali ji, ramu nuo
Praregėt pažinto
Dievo mėlynumo.

Prie širdies klausiausi,
O iš seilių purvo
Ir akis, arčiausiai,
Patepė, kad buvo...

Veidą man pakilo
Mėlyna žibutė
Praust kvapu – likimą
Apšvietė, kai pūtė.

O praėjusiųjų
Jau laikų nedrąšios
Jūs, tarp svetimų jau,
Dar tik vienos dvasios!

Vienos dvasios gal nuo
Niekur neišpinto
Niekam, kaip iš kalno
Į mane įspindo.

Jonas Juškaitis

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Klausimai likimo gelmėje • **2-as psl.** Astrida Petraitytė. „Wilhelm Gustloff“ ir istorinės atminties kontroversijos • **4-as psl.** Algis Vaškevičius. Iš Los Angeles į Kauną – aplankyti protėvių žemės ir pristatyti originalaus meno • **5-as psl.** Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė. Kas esi tu, Vilmantai Marcinkevičiau? • **6-as psl.** Laura Sintija Černiauskaitė. Eilėraščiai • **7-as psl.** Audronė Gelžinienė. Kompozitorė Kristina Vasiliauskaitė: „Pasaulį turime kurti kartu su Dievu“ • **8-as psl.** Kultūros kronika

Kitame numeryje: Irena Katilienė: „Rankraščiai mane pavergė“ • Romualdo Kriaučiūno „Ką girdėjau“

Nuotraukos iš knygos „Svajonių laivas Wilhelm Gustloff“

„Wilhelm Gustloff“ ir istorinės atminties kontroversijos

Astrida Petraitytė

Svajonių laivas Wilhelm Gustloff. Sudarė Bill Niven. – Vertė Alma Imbrasienė. – Leidykla „Briedis“, 2015

Išgirdus vardą „Wilhelm Gustloff“, turbūt daugeliui prieš akis iškils tragedijos vaizdinys: galingas laivas, 1945 m. sausio 30 d. priglobęs tūkstančių tūkstančius Rytprūsių civilių – moteris, vaikus, senius (greta mažesnės dalies kareivių), sprunkančių nuo ištis kankinimais, prievartavimais ir mirtimi gresiančios Raudonosios armijos, buvo sovietinio povandeninio laivo torpeduotas, ėmė skęsti. Deja, „išsigelbėti per šią, matyt, visų laikų didžiausią laivo katastrofą pavyko tik 1252 asmenims“ (p. 99); žuvusiųjų skaičius, matyt, jau nebus tiksliai nustatytas: šaltiniuose nurodomi skirtingi plaukusiųjų (pabėgėlių, kariuomenės, įgulos) duomenys. Šiaip ar taip, aukomis tapo tūkstančiai, „kukliausioji“ nuoroda – 5348, labiau tikėtini didesni skaičiai, štai Heincas Šionas (Heinz Schön)*, buvęs laivo finansininko padėjėjas, kurio tyrimais ir publikacijomis dažnai pasiremama ir šiame leidinyje, nurodo: 9343.

Galbūt dauguma, paimdami į rankas kolektyvinį leidinį „Svajonių laivas Wilhelm Gustloff“, ir lauks būtent šios tragedijos detalių, išsigelbėjusiųjų liudijimų... Bet tai kiek kitoks leidinys. 2011 m. Vokietijoje pasirodžiusioje knygoje – dvylika įvairių autorių skyrių; tai lyg „tarptautinis projektas“: pats sudarytojas B. Nivenas (be įvado, parašęs du skyrius), kaip nurodoma knygos gale – Notingemo (Anglija) universiteto profesorius, dalyvaujantis Vokietijos šiuolaikinės istorijos studijų programoje; kai kurie autoriai atstovauja ir JAV (Eric Langenbacher ir kt.), kai kurie, suprantama – Vokietijai (Jann Markus Witt ir kt.).

Karo pabėgėlių laivo tragedija šiuo atveju pasitarnauja akstinu platesnio istorinio konteksto analizei ir istorinės atminties problemiško aptarimui. Trumpai pristatysiu pagrindinius leidinyje gvildinamus aspektus (nesistengdama išvalgyti susieti su konkrečiais autoriais, kurių pavardės, manyčiau, nedaug kam žinomos).

Pramogų laivas „Wilhelm Gustloff“

Laivo „biografijos“ iki tragedijos pristatymas ištis yra ir žvilgsnis į ikikarinę vokiškojo nacional-socializmo politiką, praktinį jos realizavimą.

Ar daug kam žinoma, kas gi ta įžymybė Wilhelm Gustloffas, kurio vardas suteiktas šiam galingam, 1937 m. pastatytam kruiziniam laivui? Aš nežinojau: „tokia buvo nacionalsocialistų partinio, kurį 1936 m. Šveicarijoje nušovė žydų kilmės medicinos studentas Davidas Frankfurteris (David Frankfurter), funkcionieriaus pavardė.“ (p. 15) Tai gi laivo, kuriuo darbo žmonių laisvalaikį organizuojanti KdF („Kraft durch Freude“ – stiprybė per džiaugsmą) rengė visai išpūdingus kruizus „papraštiems žmonėms“, ideologinė misija irgi akiavaizdi. Šiaip ar taip, keliauninkai, turėję galimybes su savo darbo kolektyvais, su šeimomis tarp 1938 m. kovo ir 1939 m. rugpjūčio pasijusti šio ir komfortabilaus, ir demokratiško (įvardijamo: „be klasių“, t.y. visos kajutės standartinės) laivo šeiminingais, džiaugsmo tikrai patyrė. Juk „tai buvo „kruizai po Atlantą“, kai laivai sustodavo Portugalijoje, bei „Viduržemio jūros kruizai“, kai buvo galima pamatyti Italiją, o nuo 1938 m. ir Graikiją, Ispaniją, Libiją bei Jugoslaviją.“ (p. 32) Na, ar ne viliojančiai skamba? O laive – ir „Saulės denis“, kuriame šezlonguose kaitintis galėjo 1500 keleivių, ir sporto salės, baseinai, ir pasivaikščiojimų promenados... Žinoma, dykinėjimui laiko buvo nedaug: „Svarbiausią keliautojų kasdienybės dalį sudarė ne individualus poilsis, o „tautinės bendruomenės“ kolektyviškumo ugdymas.“ (p. 42) Taip sakant – „per džiaugsmą“ ir tikėjimą nacionalsocializmu.

Spėta atlikti 50 kruizų – tada jau laivo prisireikė rimtesnės misijoms. Tiesa, ir į pramoginius pasi-plaukiojimus įsiterpė vienas kitas „patriotinis“ epizodas: štai

1938 m. „balandžio 10-ąją „Wilhelm Gustloff“ atplaukė į Londoną, kad į jį galėtų sulipti maždaug 2000 vokiečių ir austrų, gyvenančių Didžiojoje Britanijoje, ir dalyvauti referendume dėl Austrijos prijungimo prie Vokietijos.“ (p. 57)

„Wilhelm Gustloff“ karinio laivyno tarnyboje

Kaip žinome, 1939 m. rugsėjis ženklina Antrojo pasaulinio karo pradžią, nebe kruizai visiems rūpėjo, buvę KdF organizacijos laivai tapo karinio jūrų laivyno talkininkais – plaukiojančiomis ligoninėmis, kareivinėmis ir pan.

Regis, ir „Wilhelm Gustloff“ buvo tarp kitų

KdF laivų, kurie 1939 m. spalį buvo pasiųsti pargabenti „į tėvynę“ baltvokiečių, t.y., kaip mums išnašoje paaiškina vertėja (o ji tikrai pasistengia tekste minimus veikėjus, organizacijas ir pan. trumpai pristatyti): „nuo XII a. pabaigos Estijos ir Latvijos teritorijose gyvenusių vokieikalbių gyventojų.“ (p. 54)

Netrukus šis „svajonių laivas“ trumpam tapo karo ligonine, o paskui, įsitvirtinęs Gdynėje (vokiečių okupacijos metais pervadintoje Gotenhafenu) – tiesiog kareivinėmis, povandeninių laivų įgulų gyvenamosiomis patalpomis. 1943 m. spalį laivas nukentėjo per sąjungininkų oro antskrydį – greta sprogus bombai, laivagalyje radosi plyšys, kuris 1944 m. kovą laivą statykloje užtaisytas.

Neilgai trukus įvyko ir lemtingoji kelionė. 1944 m. rudenį sovietai jau energingai „vadavo“ Baltijos valstybes, o vos stojus 1945-iesiems ėmė veržtis ir į Reicho valdas (pirmiausia – Rytprūsius). „Artėjant Raudonajai armijai, civiliai vokiečių gyventojai ėmė bėgti, per šalį ritosi tikra pabėgėlių banga, iki 1945 m. sausio pabaigos penki milijonai vokiečių buvo palikę savo namus.“ (p. 96). (Beje, vis minimi tik bėgantys vokiečiai, ir vertėja neatkreipia dėmesio, kad rytprūsiečių pabėgėlių sraute – nekalbant apie besitraukiančius iš Lietuvos – būta nemažai jei ir ne sąmoningų lietuvių, tai bent lietuviakilmų). Nors Vokietijos karinė valdžia dažnai kaltinama, kad laiku nepaskelbė civilių evakuacijos iš Rytprūsio, aklaai ragindama ginti savo žemę, vis dėlto: „Sausio 21-ąją grosadmirolas Denicas [tas pats, kuriam bus lemta perimti Reicho vairą, balandžio 30 d. nusižudžius Hitleriui – A. P.] davė įsakymą pradėti operaciją „Hannibal“, didžiausią evakuavimo per jūrą akciją žmonijos istorijoje.“ (p. 97) Tarp kitų šiai akcijai pasitelktų laivų buvo ir „Wilhelm Gustloff“. Priglobęs daugiau nei dešimt tūkstančių nelaimėlių – dalis, nors ir nedidelė, šalia civilių pabėgėlių ir sužeistųjų, buvo jūrų laivyno kariai – iš Gdynės uosto pajudėjo sausio 30 d.

Tragedijos priežastis ir aplinkybės, ko gero, dar ilgai aiškinsis istorikai ir kiti specialistai – šie klausimai leidinyje pagvildinami, galutinio atsakymo neduodant. Faktas yra aiškus: sovietų povandeninis laivas, vadovaujamas A. Marineskos, *Gustloffą* torpedavo. Bet kapstymuisi ir ginčams erdvės pakankamai. Kodėl vietoj numatytų keturių palydos laivų *Gustloffą* galiausiai (antram dėl avarijos pasitraukus) lydėjo tik vienas? Kodėl plaukta atvira jūra, o ne palei krantą? Kodėl staiga įjungtos signalinės šviesos? Kas lemiamu momentu laive priiminėjo sprendimus – kapitonas ar karinė vadovy-

Nukelta į 3 psl.

* Aš apsiribočiau originalia pavardžių rašyba, bet tenka atsižvelgti į vertėjos sprendimą jas lietuvininti, originalią formą nurodant skliaus-teliuose

Atkelta iš 2 psl.

bė?.. Ir t. t. Galiausiai; ar rusų veiksmus galima laikyti „teisėtais“ (kaip reziumuoja vienas iš leidinio autorių J. M. Witt, „Wilhelm Gustloff“ buvo ginkluotas ir gabeno kariuomenės dalinius, taigi tarptautinės humanitarinės teisės požiūriu buvo leistinas taikinyš“, p. 98)?..

Istorinės atminties kontroversijos

Keliuose knygos skyriuose laivo tragedijos ir bendresnio pabėgėlių klausimo aptarimas perauga į istorinės atminties svarstymą. Neišvengiamai iškyla kontroversiškieji jos aspektai: ar gali vokiečiai laikyti save ne tik nusikaltėliais, bet ir aukomis? Ar civiliai karo pabėgėliai, o tuo labiau – išvartieji iš buvusių Vokietijos žemių yra atsakingi už nacionalsocializmo nusikaltimus?

Nevienareikšmiškai atsakoma ir į vis iškylantį klausimą: ar ši – ir nuskendusiu kartu su „Gustloffu“, ir jūros bei sausumos keliais išsigelbėjusių pabėgėlių iš rytinių (buvusių) Reicho žemių – tema buvo, ar nebuvo *tabu* pokario viešumoje? Žinia, situacija ir reakcijos *dvi* jose Vokietijose skyrėsi. Štai XX a. šeštame dešimtmetyje veikė – turėtume suprasti: Vakarų Vokietijoje, kažkodėl šio įvardijimo vengiama – vadinamoji „Šyderio komisija“ (istoriko Theodoro Schiederio vadovaujama), tyrusi vokiečių ir traukimąsi, ir trėmimus iš Rytų Europos. Vis dėlto „nuo 1970 m. iš Vokietijos politinio akiračio vis labiau tolo buvusių rytinių vokiškų žemių, atsidūrusių anapus VDR, istorija“ (p. 219). O „Rytų Vokietijos viešojoje erdvėje prisiminimai apie išvartymą ir bėgimą iš tėvynės oficialiai buvo visiškai tabu“ (p. 158), prisiėmusi vartoti eufemizmai „persikėlėliai“ ar „naujieji gyventojai“... Situacija pastaraisiais dešimtmečiais turėjo keistis, tad pažymima, jog „dabar suvienytoje Vokietijoje vis dažniau pastebima atminties diskurso hibridizacija, kai kartu kalbama ir apie nusikaltėlių, ir apie aukų prisiminimus.“ (p.191) Vis dėlto pažymima, kad konservatyviems Vokietijos politikams vengiant tokios temos, kaip vokiečių patirtos aukos ir tragedijos (tarsi tuo būtų menkinamas holokaustas), ši tema perleidžiama radikalams.

Be viso kito, kaip nurodoma, vokiečių pabėgėlių, ištremtųjų (ir nekaltai nužudytųjų, nukankintų, išprievartautų) pagerbimą ne tik muziejinėmis ekspozicijomis, bet ir *atminimo diena* problemišku daro ilgalaikė šio proceso trukmė. „Taip masinis „kraustymasis“ nusitęsė per kelerius metus iki pat 1949-ųjų, kai paskutiniai vokiečiai buvo išvartyti iš būsimųjų Lenkijos, Čekoslovakijos, Vengrijos ar Sovietų Sąjungos teritorijų.“ (p. 324–325)

Į karo baigties situaciją galima pažvelgti įvairiais rakursais – ir ne tik minint civilių aukas, jų patirtas kančias. Štai Vokietijos Jūrų laivyno asociacija (žinia, Vakarų Vokietijos) ėmėsi iniciatyvos minėti „Žmonių gelbėjimą per jūrą“: juk išties operacijoje „Hannibal“ dalyvavo ne tik „Wilhelm Gustloff“, įvairiais laivais iš „išvaduotojų“ pragara išgelbėta kone pusantro milijono žmonių. Asociacijos pastangomis gelbėjime dalyvavęs laivas *Albatros* keliolika metų veikė kaip lankytojams atviras memorialas. Tačiau finansiniai sunkumai privertė memorialą likviduoti, čia įrengtą parodą išmontuoti – laimei, ji ne į šiukšlyną išmesta, o perkelta į Vokietijos jūrų laivyno Labojės (prie Kylio fiordo) memorialą, pastatytą 1936 m., kurio pirminė intencija – pagerbti Pirmajame pasauliniame kare žuvusius vokiečių jūreivius – išplėsta: dabar pagerbiami ne tik iš abiejų didžiųjų karų negrižę vokiečių, bet ir sąjungininkų jūreiviai.

O laivo „Wilhelm Gustloff“ „palaikai“ ilsisi Baltijos jūros dugne Lenkijos teritorijoje; eksponuojama tik pora jo relikvijų: Gdanskio muziejuje – laivo varpas, Kylio muziejuje – iluminatorius.

Laivo „Wilhelm Gustloff“ tragedijos istorinės ir meninės refleksijos

Suprantama, istorikai šios temos nėra užmiršę – jau nekalbant apie pačius iš paskendusio laivo išsigelbėjusius: kai kurie (kaip minėtasis H. Šionas)

ne tik dalijasi asmeniniais išgyvenimais, bet ir imasi „tyrimo“, siekia rekonstruoti ir interpretuoti aplinkybes, leidžia knygas.

„Gustloffo“ tragedija (pabūkime cinikais) yra dėkinga tema kūrėjams: dailininkams, rašytojams, o ypač kino – tiek dokumentinio, tiek meninio – režisieriams. Leidinyje keli skyriai skirti svarbiausiems šią tragediją atspindintiems kūriniams, ypatingai akcentuojant du pokarinius vokiečių režisieriaus Franko Vizbaro (Visbar) filmus. Tiesa, yra progos prisiminti ir prieškarinį (1937 m.) jo filmą „Petermanas nepritaria“, tiesiogiai atliepantį „Gustloffo“ temą: tai kitame KdF organizacijos laive – „Der Deutsche“ – besirutuliojanti istorija, atspindinti, galima sakyti, skeptiko vokiečio „sąmonėjimą“, susivokimą, jog nacionalsocialistų organizuojamas bendras poilsis – yra gražu. (Beje, režisieriaus likimas irgi „kinematografiškas“: netrukus po šio filmo jis, matyt, fiktyviai išsiskyrė su žydų kilmės žmona, kartu su ja emigravo į JAV, ten pakeitė pavardę iš Wysbar į Wisbar, sėkmingai darbavosi Holivude, bet 1956 m. grįžo į Vokietiją).

1959 m. – matyt, kaip prieškarinės kaltės išpirkimas – pasirodė Vizbaro filmas „Gdynę apgaubė naktis“. Įdomu, kad jis „iki pat 2008-ųjų, kol pasirodė Jozefo Vilsmejerio (Joseph Vilsmaier) filmas „Die Gustloff“, buvo vienintelis vaidybinis filmas šio laivo katastrofos tema.“ (p. 197) Šiame filme greta suvaidintų scenų (centre, supantama – meilės istorija) įpinami ir archyviniai kadrai – pabėgėlių vilkstinės ir pan.

1967 m. Vizbaras sukūrė jau grynai dokumentinį pasakojimą apie „Gulstoffo“ tragediją – televizijos filmą „Pabėgimas per Baltiją“: „režisierius išplečia ankstesniuose darbuose rodytų istorinių įvykių ribas, jame apžvelgiama ir operacija „Hannibal“, ir nuo 1945 m. sausio 21 iki gegužės 8 d. vykdytas

Rytprūsių evakuavimas, tol, kol Vokietija kapituliavo Rytų fronte.“ (p. 205)

Vėliau Vokietijos televizijose radosi ir daugiau dokumentinių filmų bei laidų, skirtų vokiečių pabėgėliams – išsigelbėjusiems ir žuvusiems, nepaplenkiant nė laivo „Wilhelm Gustloff“ tragedijos.

Literatūros kūriniuose vokiečių pabėgėlių tematika, laivo „Wilhelm Gustloff“ tragedija, suprantama, irgi įamžinta.

Štai Valteris Kempovskis (Walter Kempowski), greta „grynųjų“, taip pat istorinių savo romanų, ėmėsi grandiozinio projekto, pavadinto „Echolotu“, sumanyto kaip „kolektyvinis dienoraštis“. Sukaupęs karo pabėgėlių autobiografinių liudijimų (užrašų, laiškų, nuotraukų ir kt.) archyvą, 1993 m. publikavo pirmąjį tomą – iš daugiau kaip dešimties, savąją autorystę, regis, grįsdamas medžiagos montavimu. Pasak paties autoriaus (cituojamo leidinyje), „„Echolotas“ pirmiausia yra literatūros kūrinys, nors ir paremtas istoriniais šaltiniais.“ (p. 247).

Štai 1999 m. publikuotas keturių dalių „Das Echolot: Fuga Furiosa“, skirtas karo baigčiai Rytų Prūsijoje ir Silezijoje, taigi – milijonų vokiečių pasitraukimui iš šių buvusių Vokietijos sričių. Žinoma, atspindėtas ir epizodas, kai besitraukiantieji „pagaliau pasiekia uostus, kur stovi laivai, turintys juos nugabenti į saugias vietas. Vienas tokių laivų yra buvęs KdF keleivinis laivas „Wilhelm Gustloff“.“ (p. 249) Tiesą sakant, ėmusi painiotis ne itin nuosekliai perteiktoje „Echoloto“ tomų numeracijoje ir hierarchijoje, pamaniau, jog būtų prasmingiau dabar skaityti šiuos kūrinius, ne jų aptarimus. Na, bent jau vieną leidinyje pristatomą kūrinių – Giunterio Graso „Vėžio žingsniu“ (Günter Grass; „Krebstgang“) – turime galimybę skaityti lietuviškai, tiesa, įvardytą „Krabo žingsniu“ (vertėja prasmingai atkreipia dėmesį, jog tai „neatitinka G. Graso novelės pavadinime koduotos kūrinių minties – „atbulai“ ar „atbulomis“ ir klaidina“; išnaša p. 265.) Lieka tik neaišku, kodėl vis kalbama apie „novelę“ – gal pats autorius taip įvardijo? – šiaip ar taip, „Vėžio žingsniu“ yra, nors ir ne storiusias, bet romanas. Jei pirmuosiuose romanuose „Skardinis būgnelis“ (1959) ir „Šuniški metai“ (1963) autoriaus vaizduojami vokiečiai „dažniausiai nusikaltėliai arba oportunistai“, tai „2002 m. publikuotoje novelėje G. Graso, kaip atrodė [t.y. kaip daugeliui kritikų pasirodė, nors tai kiek paviršutiniškas vertinimas – A. P.], pavaizdavo vokiečius pirmiausia kaip aukas.“ (p. 265–266) Kūrinyje „Vėžio žingsniu“ pabėgėlių laivo tragedija atspindima ne tiesiogiai, bet per pasakotojo motinos atsiminimus.

Klausimų ir apmąstymų šis tarptautinio autorių kolektyvo leidinys sukėlė. Manau, Vokietijos civilių gyventojų tragedijos, patirtos karo pabaigoje ir pokariu, neženklinantinos *tabu* žyme. □

Iš Los Angeles į Kauną – aplankyti protėvių žemės ir pristatyti originalaus meno

Algis Vaškevičius

„Awakening“ – taip pavadintas meno projektas buvo pristatytas Kauno „POST“ galerijoje praėjusį savaitgalį. Originalius trumpametražius filmus žiūrovams parodė bei užburiantį performansą pademonstravo Los Angeles, Jungtinės Amerikos Valstijose gyvenantis menininkas Jonas Kimo Arbas, kuris yra garsios lietuvių rašytojos Alės Rūtos (Elenos Arbačiauskienės-Arbienės, 1915–2011) anūkas.

Parodos „Awakening“ plakatas.

Algio Vaškevičiaus nuotraukos

„POST“ galerijoje, kuri Kaune įsteigta prieš kelerius metus ir kuri garsėja netikėtais, originaliais renginiais susirinko įvairūs žmonės, daugiausia tarp jų buvo jaunimo. Žmonių buvo tiek daug, kad dviejose nedidelėse galerijos erdvėse nelengva buvo net praeiti. J. Kimo Arbas Kaune yra neblogai žinomas, nes jis dažnai čia atvažiuoja, čia gyvena jo motina, Alės Rūtos dukra Vijoletė Arbas, kuri į Lietuvą iš Amerikos sugrįžo vos jai tapus nepriklausoma 1990 metais. Porą metų laisvoje Lietuvoje gyveno ir pats Kimo, kuris pirmą kartą dar į sovietų okupuotą protėvių žemę kartu su artimaisiais atvyko dar 1987 metais.

Renginio metu pats Kimo stebėjosi, kiek daug žmonių susirinko, filmavo ir fotografavo žiūrovus, daugelį jų asmeniškai pakalbino. Gražiai lietuviškai šnekantis vyras sakė, kad Kaunui jis jaučia ypatingą simpatiją, tai miestas, kuriame menininkas jaučiasi išties gerai.

„Kaunas – tai pagonių miestas, man jis ir labai svarbus, ir įdomus savo nuostabia architektūra, Velnių ir kitais muziejais, čia yra daug aukštojo mokslo, daug studentų, ir tai puiku. Galiausiai pasakyti, kad Kaunas – mažas miestas su didele širdimi“, – šypsojosi Los Angeles, Hollywoode gyvenantis dailininkas.

Havajuose gimęs ir Oahu saloje iki devynerių metų gyvenęs Kimo yra pasakojęs, kad smagus buvo gyvenimas džunglėse vidury vandenyno, ir į mokyklą jis galėjo eiti basas. Jo motina Vijoletė Arbas studijavo Havajų universitete, įgijo magistro laipsnį. Vėliau jie persikėlė į Los Angeles.

Jis save pristatė kaip filmų kūrėją, muzikos autorių ir atlikėją, pridurdamas, kad yra studijavęs operos meną. Ypatingu šio atlikėjo vokalu galėjo įsitikinti ir „Awakening“ atidaryme dalyvavę žiūrovai, kai Kimo savo sodriu balsu atliko šamanišką giesmę, puikiai nuskambėjusią netikėtai apšviestose galerijos erdvėse. Vaidinimas labai patiko žiūrovams, kurie skirstydami sėdėti sakė: „Tai, ką matėme, yra tarsi visai kitas pasaulis“.

Jau ne pirmas dešimtmetis Kimo Arbas dirba kaip nepriklausomas menininkas ir viską daro pats – rengia koncertines keliones, reklamuoja savo renginius, leidžia muzikos albumus, kuria trumpo metražo filmus. Viena iš renginio metu parodytų filmų žiūrovai

Jonas Kimo Arbas su džiaugsmu grįžta į Lietuvą.

atpažino ir jo močiutę Alę Rūtą, nufilmuotą savo namų virtuvėje ir besikalbančią su ja filmuojančiu anūku.

J. Kimo Arbas yra ragavęs ir Hollywoodo duonos – jis filmavosi dokumentiniame seriale „Fatal Encounters“, taip pat serialuose „Justified“ ir „True Blood“. Kai kurį laiką gyveno Lietuvoje, čia 2007 metais nusifilmavo režisieriaus Roberto Dornhelmo kurtame seriale „Karas ir taika“, kuriame suvaidino prancūzų karininką. Renginio Kaune metu žiūrovai ekrane išvydo ir trumpas ištraukas, kur J. Kimo Arba kalbina garsus JAV televizijos pokalbių vedėjas Jay Leno. New Yorke esančiame Jono Meko antologinių filmų archyve J. K. Arbas yra surengęs kelias savo parodas ir filmų peržiūras.

J. K. Arbas nuo vaikystės namuose ir su Amerikos lietuviais turėjo kalbėti tik lietuviškai ir mokėsi lietuviškoje Vasario 16-osios gimnazijoje Vokietijoje. Anksčiau jis yra pasakojęs: „Močiutė sakydavo – gyvename Amerikoje ir ją reikia gerbti, bet mūsų namai yra Lietuva, todėl privalome šnekėti lietuviškai. Labai džiaugiuosi, kad tokią šeimą turėjau, nors kartais būdavo iš tikrųjų sunku, nes lietuvių kalbą išmokti nėra lengva. Ypač kai niekas ja nešneka arba nemoka gerai lietuviškai.“

J. K. Arbo seneliai buvo aktyvūs pasipriešinimo bolševikams ir naciams dalyviai Vilniuje. Jo seneliui architektui Edmundui Arbui-Arbačiauskui per vokiečių okupaciją grėsė būti suimtam gestapo ir šeima skubiai pasitraukė į Vakarų – iš pradžių gyveno Austrijoje, po to Vokietijoje, o 1948 metais atvyko į Ameriką, Detroito miestą. Nuo 1952 metų jie gyveno Santa Monicoje, Kalifornijos valstijoje. Vienu metu E. Arbas-Arbačiauskas buvo JAV lietuvių organizacijos „Fronto bičiuliai“ prezidentas Los Angeles.

Alė Rūta nugyveno ilgą ir gražų gyvenimą, ji mirė savo namuose eidama 97-uosius paskutinįją 2011 metų dieną. Iki pat mirties ji kiekvienos dienos dalį skirdavo rašymui apie tarpukario Lietuvos kaimą, savo šeimą ir ilgesį tėvynei. Jos rašymas vaizdinga lietuvių kalba, lyriškai ir labai tikroviškai tęsėsi apie 70 metų.

Daugiau negu dvidešimt Alės Rūtos parašytų knygų – romanų, eilėraščių, prisiminimų – puošė jos namų Santa Monikoje netoli Ramiojo vandenyno lentynas. Paskutinėse savo knygoje „Sklėriai“, išleistoje Kaune 2010 metais, rašytoja pasakojo sudėtingą savo motinos Emilijos Sklėriūtės

Nakienės, rašytojo Juozo Tumo-Vaižganto krikšto dukters gyvenimo istoriją.

Alė Rūta rašydavo žurnalams „Naujoji Romuva“ ir „Naujoji Vaidilutė“, o pirmąją novelių knygą „Likimo keliu“ išleido 1947-aisiais jau Vokietijoje. Iš savo dešimčių knygų ji pati labiausiai vertino premijuotus romanus „Trumpa diena“ (1955), „Kelias į kairę“ (1964), „Pirmieji svetur“ (1984). 2000 metais Lietuvos rašytojų sąjungos leidyklos išleistas romanas „Varginos tėvynės vaikai“ pelnė Lietuvos rašytojų draugijos premiją. 2006 metais rašytoja apdovanota Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Riterio kryžiumi.

Rašytoja Alė Rūta taip pat labai aktyviai dalyvavo išėivijos veikloje. Kimo prisimena, kad jis nuo vaikystės buvo mokomas pirmiausia būti lietuviu, o tik po to – Amerikos piliečiu. Jis dalyvavo demonstracijose prieš sovietų imperiją, už Lietuvos laisvę, buvo subūręs apie dešimt amerikiečių bičiulių, rinko parašus, kad Lietuvos Nepriklausomybę paremtų JAV kongresas ir senatas.

J. Kimo Arbas studijavo filmų režisūrą, vokalinę ir improvizacinę kompoziciją, kompiuterinę muziką bei konceptualųjį šiuolaikinį meną Californijos menų institute. „Išmokau dainuoti per daug daug metų. Pagrindas buvo opera, vėliau – šamanų ir senosios pagonių tradicijos, Centrinės Azijos, Šiaurės Indijos, Balio salos muzika. Vis dėlto sunkiausia techniką sukūriau pats. Atlieku ir ekstremalų metalą, baltų šamanų vokala, *industrial* bei *noise* muziką, *hardcore*, *hip-hop*ą, siek tiek Amerikos indėnų ir lietuvių folkloro. Kartais koncertuoju su „Kūlgrinda“, – yra pasakojęs menininkas.

Jis koncertavo ne tik Los Angeles, Hollywoode, New Yorke, bet ir Islandijoje, Vokietijoje, Olandijoje, Prancūzijoje, Lenkijoje, taip pat visose trijose Baltijos šalyse.

Pastaruoju metu menininkas daugiausia užsiima technologijų ir transmedijų pasakojimu, kuriamu jungiant video, balsą, performansą, garso kompoziciją, laiką ir erdvę susietus darbus. Jis gilinasi į erdvės ir žmogaus ryšį. Originalius savo darbus J. Kimo Arbas eksponavo ne tik JAV, bet ir Australijoje, Ukrainoje, Kaukaze. □

Kas esi tu, Vilmantai Marcinkevičiaus?

Tapytojas Vilmantas Marcinkevičius atidarymo akimirka.

Vienas iš ankstesnių V. Marcinkevičiaus darbų.

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

Naujausioje šiuolaikinio meno Grafo galerijoje – tapybos ir piešinių paroda „Kas tu, mano drauge“

Gimė su marškinėliais. Oficialus menininko pristatymas: „Vilmantas Marcinkevičius – išskirtinė figūra Lietuvos meno kontekste. Dar būdamas studentu, jis išsiskyrė ryškia ir ekspresyvia tapyba, kuri buvo ir yra stipriai nutolusi nuo tradicinės Lietuvos tapybos mokyklos“. Tačiau jam pavyko įrodyti, kad gimė pačiu laiku: nei per anksti, nei per vėlai, kad menininkas ir šiandien gali gyventi oriai, pvz., būti ir rūmų tapytoju, ir visuomenininku, kartu ir savimi.

Tapytojas Vilmantas Marcinkevičius 30 m. dalyvauja grupinėse parodose, rengia personalines parodas, 2009 m. laimėjo prestižiniame „Saatchi Showdown“ konkurse. Meno rinka jam palanki, ypač Skandinavijos šalyse, Danijoje. 10 m. tapo Danijos karališkąją šeima, kitus žymius asmenis. Maždaug 20 m. jis bendradarbiauja su viena stipriausių Danijos meno galerijų *Galleri NB*.

Grafų mecenatų dvasia Grafo galerijoje. Pasak Vilmanto Marcinkevičiaus, tai ne retrospektyvinė jo paroda (nors darbų nemažai), tai tiesiog nauja paroda naujojoje *Grafo* vardu pavadintoje (apie 400 kv. m. ploto rūsys) galerijoje. Šio pastato kažkada buvę savininkai – Oginskiai, Tiškevičiai, Radvilos turėjo ne tik gerą skonį, jie buvo meno mecenatai. Dabar čia – galerija, atstovaujanti skandinavišką ir Šiaurės Europos meną, drauge – skandinaviško maisto restoraną „Dublis“ (meno gurmanams bus rengiami rūšinio vyno degustavimo vakarai). „Šalia gero meno kitaip suskambės pokalbiai, gims naujos mintys ir naujų atspalvių įgaus išskirtinio vyno gurkšnys – linkėjimai dabartiniais vilniečiams nuo Teofilijos Radvilaitės“.

Vilmanto Marcinkevičiaus parodos atidarymo metu (nors buvo neįtikėtina gausybė lankytojų) buvo vaišinama ir vynu, ir belgišku *Dubbel (Magistra)* alumi „Dublis“ su Vilmanto Marcinkevičiaus piešta etikete „Raudonos kelnės“.

Galerijos misija. Danijos *NB Gallery* „Grafo“ galerijoje supažindina su saviškių danų kūryba. Tai *Thomas Andersson*, *Sabine Beyerle*, *Mette Maya Gregersen*, *Henriette Hellstern*, *John Reuss*, *Ole Tersløse*, *Kristian Vodder*

Svensson, taip pat norvegas *Marius Martinussen*, olandas *Paul Smulders* ir mūsiškis Vilmantas Marcinkevičius.

Pradžia. Galerija *Grafo* duris atvėrė 2015 m. gruodžio 3 d. restauruoto Trakų gatvės Nr. 14 namo rūsiuose (erdves suprojektavo UAB „Archinova“ architektai Aušra ir Aleksandras Gvildžiai, talkino danų architektas *Steen Enrico Andersen*).

Šis pastatas datuojamas 1863 m., kai sklypą įsigijo grafienė filantropė (Horvato herbo (Pobogo herbo atmainos) Lietuvos didikė Sofija Tiškevičienė, jos nurodymu pastatytas, o rūšiai tuo metu tarnavo farmacinei paskirčiai.

Žiupsnelis istorijos. XVI a. rūmai priklausė Oginskių, Tiškevičių šeimoms (dab. Trakų gatvė vadinosi Vilniaus gatve), XVIII a. čia buvo įtakingų LDK didikų Radvilų namai: „...jie į Lietuvą vežėsi meno kūrinius bei naujausias Vakarų Europos vyno, maisto

V. Marcinkevičius. Aš tavęs niekada nepamiršiu.

bei aprangos ir gyvenimo būdo madas. Teofilija Radvilaitė Moravska buvo aistringa kolekcininkė, rengė prabangiausius puotus Vilniuje, laužė tradicijas. Pvz., išteko iš meilės, arba viena norėjo paragauti gero vyno: kai tarnai atsisakė patiekti vyną vienišai damai, ji pasiėmė kirvį ir išlaužė norimo vyno spintos duris, prisipildė taurę, gurkštelėjo ir nusišypsojo pati sau. Teofilijos sūnus Dominykas gavo puikų išsilavinimą, o iš mamos išmoko vertinti stiprias moteris. Jis vedė aktorę, Mariją Korvelytę Moravską, kuri vėliau ėmėsi vadovauti suklestėjusiam Vilniaus teatrui ir tapo šių rūmų šeimininke. Rūmai iki pat XIX a. buvo vieta rinktis vertinantiems meną, madą ir gerą skonį. Čia aptariami naujausi Vilniaus gandai, ragaujamas retas vynas ir gardus maistas, įvertinamos Vakarų Europos sostinių naujausios mados ir, žinoma, teatro pastatymai bei meno kūriniai. Ar galėjo tokia vieta išnykti be jokio pėdsako?“.

Pretenzijos. Galerija pretenduoja tapti svarbiu kultūros centru, neapsiribojančiu lietuviška meno ir gero skonio erdve. □

Renginio akimirka.

L. Vasiliauskaitės-Rožukienės nuotraukos

Laura Sintija Černiauskaite • EILĖRAŠČIAI

Romualdo Rakausko nuotr.

**2004, SPALIO 23,
važiuokim lėčiau, jau ruduo**

Rudens kaspilai
lėtas slydimas per varj
drykstanti kelio tinklainė
lapo gelmė

sekundei
sulaiko
kritimą

vėl mostas –

nesulaikys
jau niekas nesulaikys

liek ant odos
baugščių bronzą
trumpam užderėsim
paskui
bus
matyt
kaip laikinumas
virsta dvasia
sakalu
kalasi
iš akmens
dabartis

nieko šičia neliesim –
taip visa padėta
kelio briauna
nukirsta
ir tarytum vieni

laša ir laša
į šiltą kraujo pelėsį
šitos
kelios
sekundės

SAUSIO DVYLIKTA, mirsiu

Šiandien
krentančių popierėlių diena
nieks nerašo ir niekas neskaito
vien tarp medžių uždelsęs
sniego spengimas
dar perspėti spėtų –

vis nuožmesnė po juo
tolsta žemė
ir angelo kalasi dagtis
ir ne tuos danguos sukrešės
asteroido nukenksmintas veidas
kiek nedaug mumyse žolės
ir kaip sunkias per akmenį
pilkas priešaušrio daiktas
įsiaistrinęs tapti
brėžia kontūrą rojaus tamsoj
lyg matuotų –
vis trumpiau ir šviesiau
viens kitam
pasirodom

kas vėluoja transliuoti
popierėlių kritimą
vaizdo meistrą uždare vitrinoj
už šviesmečių stiklo
čia kur žodis neatitinka
susmilkusio gesto
į tankiai prikvėpuotą atstumą
gal jau mestis
kur čia aš pasikark o kur
kūnas
kur ritmingai kaip lašas
iš čiaupo
pernai išvirto angelo kalasi plunksna
kur tirštėja daiktai
ir gūžias dvasia
architektūrose
mano meile tegu užguiti
bet kvėpuojam
ir jei visko per pusę
tai daug

tai po šiuo
dangumi
dar pabūsime

2004, GRUODŽIO 26

Miestas sukasi
ant karuselės arkliuko

mes išaugom vardus
ar ne tam jie duoti

dvi minutes
tarp tavo daiktų gyvensiu –
visa kita sukurk atsimink
pro dylančius kūno meldus
košias šviesa ar kraujas
lengvas ir lėtas
kaip išsipildžius mintis –
šito neliesk
tik pasilenkęs žiūrėki –
kas ryškėja išnyks
nes ne tau ir ne man ir kažin
ar dar sykj
visa bus taip ryšku
kad po šito jau ne –
neataugs mums vardai
ir arkliukai pražilę
išvaryti iš rato suglaus
užgyventą sidabrą
ir viskas
nudžius –
ašaros
šerkšnas
šviesa ir
greitis

**2005 VASARIS,
Neapolyje Šv. Klaros
vienuolyno kiemelyje noksta
mandarinai**

Siela yra kambarys
jo arka nušvinta
aplink šventojo plaukus

virš jo kaktos
prieangis kur paliekame daiktus
šviesa čia trupina kaulus
ir džiaugsmas linčiuoja
kaip rimbas

Siela yra virš kūno paleistas
aitvaras, pasimatymas krištolo perėjoj
kai iš tolo stebi kaip sugrįžta
sugrįžta mažėdama

Siela tai tirpstantis
deimantas.... tirpstantis....
deimantas....

Kompozitorė Kristina Vasiliauskaitė:

„Pasaulį turime kurti kartu su Dievu“

Kristina su mamyte.

Audronė Gelžinienė

Gausios vilniečių muzikantų Vasiliauskų dinastijos jauniausioji atžala – kompozitorė Kristina Vasiliauskaitė – šįmet, kovo 13 dieną, minėjo gražų 60 metų jubiliejų. Sakralinės muzikos autorė, kurios kūriniai Lietuvoje pelnė aukščiausius muzikos apdovanojimus, taip pat pavergė amerikiečių, vokiečių, prancūzų ir kt. užsienio šalių muzikos gurmanus, stebina ne tik savo talentu, bet ir kuklumu, paprastumu bei nuširdumu. Širdyje puoselėdama Tėvelių įskiepytą tikėjimą, kompozitorė savo gyvenime ir kūryboje įžvelgia slėpinį Apvaizdos veikimą, kuris jos gyvenimą praturtina netikėtumais bei džiaugsmu, ir paskatina su dideliu dėkingumu dar labiau savo kūriniais šlovinti Viešpatį.

Tėčio trombonas vietoj auklės

„Nuo pat gimimo augau kartu su muzika, – sako kompozitorė Kristina Vasiliauskaitė. – Vyresnieji man pasakojo, kad kai buvau dar visai mažutė, tėvelis savo tromboną prisirišdavo prie vežimėlio, kuriame miegodavau, ir grodamas jį stumdydavo... Visuose namuose skambėdavo muzika, nes visi šeši vyresnieji broliai ir seserys grodavo savo instrumentais. Namuose stovėjo didžiulis fortepijonas, kuriuo grodavo brolis Bernardas. O instrumento apačioje buvo mano lentynėlės su knygomis, žaisliukais, kuriais žaisdavau, nesvarbu, kad tas instrumentas gausdavo... Čia, visada aplinkui skambant muzikai, buvo mano gyvenimas... Prisimenu, kaip vakare, prieš eidami miegoti, broliai violončelininkai dar klausydavosi muzikos, pvz., J. Bramso simfonijų ar kitų žymiausių kompozitorių opusų. Visą laiką girdėjau pačią geriausią klasikinę muziką, tiesiog buvau jos persmelkta.“

Nenuostabu, kad augdama tokioje aplinkoje, Kristina jau nuo mažumės mėgo dainuoti ir gana anksti, kokių penkerių metų, pradėjo groti fortepijonu. „Ir man lengvai sekėsi, gaudavau pagyrimų, ir galvutę paglostydavo, ir pabučiuodavo. Pirmosios mokytojos buvo Nijolė Vaitiekūnaitė, Tomo Šerno mama Eglė Šernienė, Rima Karosaitė“. Muzikų šeimoje auganti mergaitė į Čiurlionio menų mokyklą įstojo „pirmuoju numeriu“. Kristina net neįsivaizdavo, kad be muzikos gali būti koks nors kitas pasaulis. Prieš muziką nublankdavo ir visi nepritekliai, pinigų trūkumas... „Pinigų mūsų didelėje šeimoje nuolat stigdavo, bet užtat apščiai buvo muzikos! Muzika buvo reikalinga kaip oras, tarsi duona kasdieninė“. Tad nuo mažumės Kristina lankydavo visus koncertus. Į Vilnių tais laikais atvažiuodavo ir žymių dirigentų, ir puikių solistų. Salės būdavo

perpildytos. Taip pat Kristina galėjo, kad ir kiekvieną vakarą žiūrėti spektaklius Operos ir baleto teatre, kuriame dirbo jos Tėveliai.

Tuos laikus kompozitorė prisimena su didžiule nostalgija. „Tėveliai mums buvo nuostabi Dievo dovana. Nepamiršamos namuose kartu su Tėveliais švęstos pačios reikšmingiausios šventės – Kūčios ir Velykos. Kūčių vakarą Tėveliai duetu giedodavo kalėdines giesmes, o mes jiems pritardavome. Tėvai labai mus visus mylėjo, o mes juos ne tik mylėjome, bet ir labai gerbėme. Tikrai buvome pati laimingiausia šeima pasaulyje. Gyvenimas buvo tarsi šventė. Kai prieš šešerius metus Tėveliai iškelejo Amžinybėn, buvo nepaprastai sunku susitaikyti su šia netektimi. Paguodos tuomet man suteikė vienos vienuolės išmintis. Ji pasakė: „Bet juk jie nėra tavo nuosavybė – Dievas davė, Dievas ir pasiėmė...“. Auksiniai žodžiai! Tuomet palengva suvokiau, kad Tėvai buvo ir yra nuostabiausia Aukščiausiojo dovana mano gyvenime.“

Muzikų šeima išaugo į plačią muzikantų giminę

„Abu mano Tėvai jaunystėje galvojo stoti į vienuolyną. Jie buvo giliai tikintys žmonės, bet Dievas suvedė juos, kad sukurtų didelę ir gražią šeimą. Idomu, kad Tėveliai susipažino Nikodemo Martino chore Kaune,“ – dalijasi savo šeimos istorijos detalėmis kompozitorė. Tėtis buvo gimęs Sankt Peterburge, kur senelis kartu su šeima buvo išvykęs uždarbiauti. Kai prasidėjo Pirmasis pasaulinis karas, Tėčio mama su vyresniais vaikais spėjo grįžti į tėviškę Vievyje, o senelis nesuskubo. Kristina mena, kad jos a. a. Tėtis, pasakodamas apie savo vaikystę, nesulaikydavo ašarų. Buvo baisus badmetis. Gausi šeima neturėjo ko valgyti. Tėčio mama eidavo pas žmones prašyti maisto, bet ir jo gavusi, dažnai negalėdavo parnešti savo alkaniems vaikams. Išbadę kareiviai su lauknešėliu grįžtančią namo moterį neretai apiplėšdavo... Sunkumų ir išbandymų iškankinta moteris mirė. Tuomet Kristinos Tėtis Leonardas su vyresniu broliu Izidoriumi, būdami maži vaikai, eidavo uždarbiauti ir net elgetauti.

Ir nors gyveno ypač sunkiai, dar ankstyvame amžiuje nusprendė siekti mokslo. Abiems patiko groti, tad svajojo studijuoti muziką. Nuostabu, kad atkaklūs vaikinai, nors ir baisiais nepriteklių laikais,

Kristina vaikystėje.

savo tikslą pasiekė. Kristinos Tėtis, įstojęs į Kauno konservatoriją, baigė trombono studijas. „Jis turėjo geležinę valią, ištvermę ir kantrybę. Daug metų dirbo pirmuoju trombonininku Operos ir baleto teatre, buvo orkestro vyriausiuoju inspektoriumi. Kurį laiką dirbo Muzikos akademijoje, mokė studentus groti trombonu. Tėčio brolis Izidorius Vasyliūnas (sulietuvino savo pavardę) taip pat pašventė savo gyvenimą muzikai. Gyvendamas už Atlanto ir būdamas puikus smuikininkas, puoselėjo lietuviškos muzikos tradicijas, dažnai koncertuodamas su savo sūnumi pianistu bei vargonininku Vyteniu Vasyliūnu, kuris, beje, yra garsus pasaulinio lygio astrofizikas.“

„Gaila, kad mūsų Mamytė, būdama labai gabi

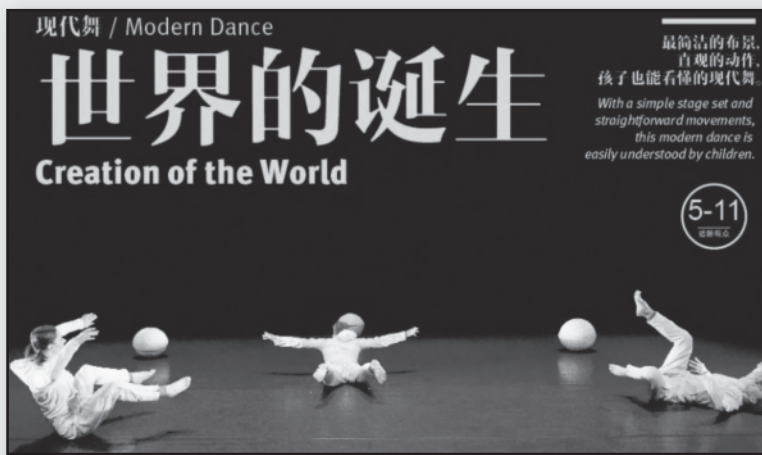

Vasiliauskai irstosi Baltųjų Lakajų ežere, šalia – Kristina.

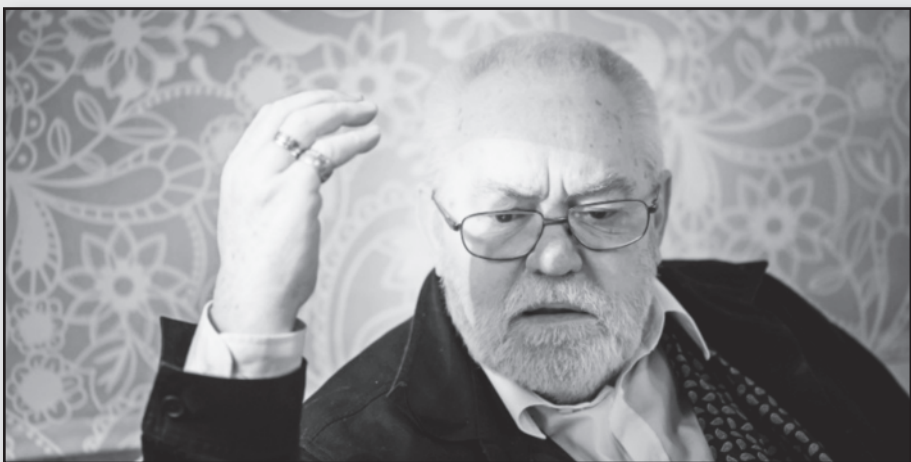
muzikai, jaunystėje neturėjo galimybių tobulinti savo sugebėjimų, nors ir labai troško. Tačiau, sukūrusi šeimą, padedant Tėveliui, įgyvendino savo svajonę – taip mes visi septyni baigėme Muzikos akademiją (tuometinę Konservatoriją) ir tapome muzikais profesionalais“. Vyriausiasis brolis Bernardas Vasiliauskas pradžioje baigė fortepijono studijas, o vėliau ėmė mokytis vargonavimo, tapdamas garsiu vargonininku ne tik Lietuvoje, bet svetur. Dabar jis darbuojasi Vilniaus Arkikatedroje vyriausiuoju vargonininku. „Bernardas, matyt, ir davė toną visiems savo jaunesniems broliukams ir sesutėms, pasirinkdamas muziko specialybę“, – svarsto Kristina. Vyriausioji sesuo Beata – puiki pedagogė, iki šiol dėsto smuiko specialybę Nacionalinėje M. K. Čiurlionio menų mokykloje. Sesuo Edita – smuikininkė, brolis Virgilijus – violončelininkas, abu jie – ilgaamžiai Lietuvos Nacionalinio simfoninio orkestro artistai.

Nukelta į 8 psl.

Kultūros kronika

Balandžio mėnesį Šanchajaus vaikų teatre gastroliauja Lietuvos šiuolaikinio šokio trupė „Dansema“. Mažiesiems Šanchajaus žiūrovams ir jų tėvams bus parodyti du choreografas Birutės Banevičiūtės šiuolaikinio šokio spektakliai. Spektaklis „Mozaika“ skirtas mažyliams iki 3 metų, o „Pasaulio sutvėrimas“ – vaikams nuo 5 iki 11 metų. Tai nebe pirmos „Dansemos“ gastrolės Kinijoje. 2015 m. trupė su spektakliu „Mozaika“ dalyvavo tarptautiniame Šanchajaus vaikų meno festivalyje ir sulaukė didžiulio žiūrovų bei teatro ekspertų susidomėjimo.

Balandžio 6 d. Brolių Liumjerų fotografijos centre Maskvoje atidaryta žymaus Lietuvos fotomenininko Antano Sutkaus autorinė paroda. Kritikų bei žiūrovų nuomonė sutapo – A. Sutkaus laiko persmelkti darbai yra aktualūs ir šią dieną. Žmogiškosios vertybės, kurioms įtakos laikas neturi, tiesiog alsuoja iš Antano Sutkaus darbų kaip visos žmonijos pasaulėžiūros konstanta. A. Sutkaus paroda dar kartą priminė, kad lietuvių fotografijos mokykla, kurios unikalus braižas išryškino ją kaip pasaulinio masto fenomeną, yra viena stipriausių ir įdomiausių pasaulyje.

Balandžio 11–14 dienomis vykusiam šiuolaikinės muzikos festivalyje „Rassegna di Musica Nuova“ pristatytas lietuvių kompozitorės Justės Janulytės kūrinys bosinei fleitai ir įrašytoms fleitoms „Psalmės“. Kūrinio „Psalmės“ pirminė versija violončelėms buvo sukurta Anglijos Hadersfildo šiuolaikinės muzikos festivalio užsakyto 2008 metais. Versiją bosinėms fleitoms 2014 metais paruošė italų šiuolaikinės muzikos atstovas, fleitininkas Manuelis Zurria bei atliko įvairiuose festivaliuose Italijoje, Vengrijoje, Anglijoje, o praėjusiais metais Milano leidykla „Die Schachtel“ įrašė išleido kompaktinėje plokštelėje „Landscape with Tears“.

Lietuvos teatras toliau užkariauja Kiniją. Lietuvos nacionalinio dramos teatro (LNDT) ir režisieriaus Krystiano Lupos spektaklis „Didvyrių aikštė“ gastroliaus Šiaurės Kinijoje: gegužės 3 ir 4 d. jis bus rodomas Tiandzine, o gegužės 7 ir 8 d. – Harbine. Spektaklis „Didvyrių aikštė“ apdovanotas net keturiais „Auksiniais scenos kryžiais“. Aukščiausias Lietuvoje teatro apdovanojimas 2015 m. buvo skirtas Krystianui Lupai (geriausias režisierius), Eglei Gabrėnaitėi (geriausias pagrindinis moters vaidmuo), Valentinui Masalskiui (geriausias pagrindinis vyro vaidmuo) ir Lukaszui Twarkowskiui (geriausias vaizdo projekcijos).

Kristina Vasiliauskaitė

Atkelta iš 7 psl.

Profesorius Eduardas Balsys (sėdi pirmas iš kairės) bei jo studentai: Jonas Klimas, Vidmantas Bartulis, Kristina Vasiliauskaitė, Arūnas Navakas, Faustas Latėnas. Greta E. Balsio – prof. Julius Juzeliūnas bei jo studentas Rimantas Janeliauskas, 1979 m.

Brolis Augustinas – garsaus Valstybinio Vilniaus kvarteto violončelininkas, o jauniausiasis brolis Andrius iki šiol nesiskiria su fortepijonu. Savo vyresnius brolius ir seseris labai mylėjau ir jais didžiavausi, o jų pasiekimai man buvo įkvėpiantis pavyzdys...

Įdomu tai, kad šios gausios šeimos brolių ir sesers antrosios pusės taip pat yra muzikai. Dabar ši giminė didžiuojasi ir jaunosios kartos muzikiniais pasiekimais. Štai sesers Beatos anūkė Mirga Gražinytė-Tyla yra Zalcburgo teatro meno vadovė. Be to, jauna talentingoji menininkė šiuo metu eina dirigento asistentės pareigas Los Angeles filharmonijoje. Šių metų liepą ji taps pastarojo orkestro asocijuotąja dirigente. Neseniai Lietuvą pasiekė puiki, netikėta žinia, kad ji yra išrinkta garsaus britų orkestro „City of Birmingham Symphony Orchestra“ (CBSO) dirigente. Jos sesuo Onutė Gražinytė – pianistė, dabar studijuoja Hanoveryje, Vokietijoje. Dar viena tos pačios sesers Beatos anūkė Evelina Anusauskaitė – Young muzikinę karjerą tęsia Amerikoje. Jaunieji brolio Virgilijaus anūkai Povilas ir Simona Lukaševičiai taip pat sėkmingai skina laurus respublikiniuose ir tarptautiniuose muzikos mokyklų konkursuose. Vyriausiojo brolio Bernardo anūkėliai Viktorija ir Domukas Valančiauskai, kaip ir jų tėveliai Vilija ir Rimas, neįsivaizduoja savo gyvenimo be muzikos. Nuostabu, kad Domukas pasirinko trombono specialybę, kaip ir jo tėtis, o ir prosenelis Leonardas Vasiliauskas.

Kelias į kompoziciją

Kristina Vasiliauskaitė, dar besimokydama Čiurlionio meno mokykloje, pradėjo lankyti kompozicijos pamokas pas mokytoją V. Navasaitį. Pirmieji jos kūrybiniai bandymai buvo variacijos fortepijonui, vėliau – nuoširdaus jausmo kupina daina apie meilę. Muzikali mergaitė nuo mažų dienų labai mėgo piešti. Tad vyresnėse klasėse dailės skyriuje tobulino savo piešimo įgūdžius ir svarstė, ar nereikėtų pasirinkti dailės studijų. Tačiau nusprendė eiti tais pačiais muzikų keliais, kaip ir jos vyresnieji broliai ir se-

serys. Muzikos akademijoje pradėjo studijuoti muzikos istoriją pas garsiąją muzikologę Jadvygą Čiurlionytę. „Deja, metus pasi-mokiusi, supratau, kad muzikologija yra ne mano sritis. Norėjau turėti artimą kontaktą su muzika. Gaila, negalėjau būti atlikėja, nes gan stipriai jutau scenos baimę, o be muzikos negalėjau gyventi... Tada ir kilo mintis pabandyti jėgas kompozicijoje.“

Kristinai didelį išpūdį darė kompozitoriaus Eduardo Balsio kūryba. „Tuomet, sukaupusi visas jėgas, atsargiai, „ant pirštų galų“ išdrįsau nueiti pas profesorių, nes jis tuo metu Muzikos akademijoje dėstė kompoziciją. Pasakiau, kad noriu išbandyti savo jėgas kūryboje, bet jeigu jis nuspręs, kad esu nepakankamai gabi, tegul tiesiai šviesiai apie tai man pasako... Taigi, parodžiau visą savo drąsą“, – apie savo pašaukimo paieškas pasakoja kompozitorė. Kristina nuo pat mažumės girdėjusi smuiko, violončelės, fortepijono, vargonų muziką, turėjo slaptą svajonę kiekvienam iš savo brolių ir seserų parašyti po muzikos kūrinių.

Pradėjusi kompozicijos studijas, Kristina ėmė kurti variacijas, įvaldė sonatos formą, vėliau mėgino rašyti chorinę muziką, kūrinius orkestrui. Talentingas kompozitorius ir pedagogas Eduardas Balsys netruko pastebėti, kad Kristinos muzikinis mąstymas nėra kamerinis, o labiau orkestrinis. „Niekada pati apie tai net nepagalvojau, – profesorius išvalgumu stebisi Kristina. – Tas vienas profesoriaus sakiny man buvo didelė paskata. Labai daug dirbau savarankiškai, ir, keista, kritiškų pastabų iš profesoriaus E. Balsio praktiškai nesulaukdavau... Atrodo, kad vien buvimas šalia jo suteikdavo daug stiprybės ir pasitikėjimo savo jėgomis. Profesorius buvo labai nekalbus, bet sykį, rodydamas į galvą ir į širdį, yra man pasakęs: „Tu turi čia ir čia!“ Tai buvo didžiausias komplimentas. Nuostabu, kad jis leido man kurti ir dirbti taip, kaip aš jaučiau ir supratau, nekritikavo, nežlugdė, tačiau paskatindavo, patardavo, užvesdavo ant tikrojo kelio“, – savo studijas šiltai prisimena kompozitorė.

Pabaiga kitame numeryje